

«Ενσυναίσθηση στην Πράξη: Πώς διασφαλίζεται η ποιότητα ζωής στην πορεία του ασθενούς με Καρκίνο»

Σάββατο 20 Οκτωβρίου 2018
Αμερικανικό Κολλέγιο Ελλάδος, Γραβιάς 6, Αγία Παρασκευή, Αθήνα

09.00 Εγγραφές

10.00 Καλωσόρισμα

- Εκπρόσωπος ΠΑΜΕΜΜΑΖΙ
- Εκπρόσωπος Αμερικανικού Κολλεγίου Ελλάδος
- Συμμετέχων στα δημιουργικά προγράμματα του ΠΑΜΕΜΜΑΖΙ

10.30 Εισηγήσεις

Συντονίστρια: Τέσου Κατσάμπα

Κύριοι Ομιλητές:

Γεώργιος Τσιούλιας, Χειρουργός Ογκολόγος, Αναπληρωτής Καθηγητής Χειρουργικής, Ιατρική Σχολή Rutgers, Νέα Ιερσέη, ΗΠΑ

Τίτλος εισήγησης: «**Η σημασία της επικοινωνίας και του συντονισμού της διεπιστημονικής ομάδας στην εποχή της εξατομικευμένης θεραπείας του καρκίνου**»

Περίληψη: «Ο καρκίνος αποτελεί μία από τις πιο συχνές διαγνώσεις στις ανεπτυγμένες χώρες και μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της ιατρικής και της δημόσιας υγείας.

Η συνεχιζόμενη πρόοδος στη βασική έρευνα και στις κλινικές μελέτες έχουν βοηθήσει στην δημιουργία νέων αντιλήψεων σχετικά με τη βιολογία του καρκίνου και πρωτοποριακών θεραπειών που δίνουν ελπίδα για ίαση, για παράταση ζωής και για βελτίωση της ποιότητας ζωής σε εκατομμύρια καρκινοπαθείς σε όλο τον κόσμο.

Οι ευχάριστες αυτές εξελίξεις εκτός από την δημιουργία θεραπευτικών επιλογών, δημιουργούν και προκλήσεις για ταχεία και ακριβή ανάλυση δεδομένων, διεργασία επιλογών, λήψη αποφάσεων για την καταλληλότερη θεραπεία ή συνδυασμό θεραπειών και παρακολούθηση των ασθενών μέσα από βελτιωμένους τρόπους επικοινωνίας και συντονισμού των ενεργειών της διεπιστημονικής ομάδας.

Στη νέα εποχή της εξατομικευμένης αντιμετώπισης του καρκίνου, όπου ο συνδυασμός διαφορετικών τύπων θεραπειών, όπως η χειρουργική θεραπεία, η χημειοθεραπεία, η ακτινοθεραπεία, η ορμονοθεραπεία, η ανοσοθεραπεία, η γονιδιακή θεραπεία, είναι ο κανόνας, είναι απαραίτητη η άμεση και απρόσκοπτη επικοινωνία μεταξύ των διαφόρων ιατρικών ειδικοτήτων που συνεργάζονται για την εκπόνηση της καταλληλότερης αγωγής.

Στην βελτιωμένη επικοινωνία και τον συντονισμό αποφάσεων συμβάλλουν πολλοί παράγοντες που έχουν μελετηθεί και σταδιακά έχουν ενσωματωθεί στη σύγχρονη αντίληψη της προσέγγισης της διεπιστημονικής ομάδας για την επίτευξη καλύτερων αποτελεσμάτων.

Πρώτα είναι η έννοια της ομάδας, που έχει αντικαταστήσει σε μεγάλο βαθμό την έννοια του γιατρού σαν μονάδας που δρα μεμονωμένα και αυτόνομα. Γιατροί διαφόρων ειδικοτήτων εξειδικευμένοι στον καρκίνο, ακολουθώντας ευρέως αποδεκτές κατευθυντήριες γραμμές από εθνικές ή διεθνείς αντικαρκινικές εταιρείες, συνεργάζονται στενά σε επίπεδο ομάδας για την εκπόνηση της θεραπευτικής αγωγής και την ομαλή εκτέλεσή της κατά τα διαφορά στάδια. Για την συνεργασία της διεπιστημονικής ομάδας πολύ χρήσιμες είναι και οι τακτικές συνεδριάσεις των ογκολογικών επιτροπών σε κάθε νοσοκομείο.

Η καταλληλότητα και αποτελεσματικότητα της προκριθείσας αγωγής, καθώς και η ομαλή εφαρμογή της μέσα στα προβλεπόμενα χρονικά όρια περνάει από ποιοτικό έλεγχο τόσο του νοσοκομείου όσο και μεγάλων ανεξάρτητων οργανισμών επιφορτισμένων με τέτοια καθήκοντα.

Σημαντική συμβολή επίσης έχει και η ευρύτατη εφαρμογή του ηλεκτρονικού φακέλλου ασθενούς, όπου μπορούν να αποθηκευτούν με ασφάλεια, να επικαιροποιηθούν και να μελετηθούν με ευχέρεια όλες οι κλινικές πληροφορίες και τα αποτελέσματα διαγνωστικών εξετάσεων, από όλα τα μέλη της ομάδας και να γίνει γρήγορη ανταλλαγή απόψεων, σχετικά με νέα ευρήματα, ανταπόκριση στη θεραπεία, παρενέργειες διαφόρων φαρμάκων, συνέχιση ή τροποποίηση της αγωγής κλπ. Πρόσβαση στον ηλεκτρονικό τους φάκελλο έχουν και οι ασθενείς, οι οποίοι έτσι ενημερώνονται και από μόνοι τους για την πορεία της υγείας τους και μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου μπορούν να κάνουν διευκρινιστικές ερωτήσεις στους θεράποντες ιατρούς, συμμετέχοντας ενεργά στην όλη διαδικασία.

Λόγω της συχνά πολύπλοκης και μακροχρόνιας αγωγής που χρησιμοποιείται για την καταπολέμηση του καρκίνου και στην οποία συμμετέχουν ιατροί διαφόρων ειδικοτήτων, έχει θεσπισθεί με επιτυχία και ο θεσμός συντονιστή/συντονίστριας, με κύριο ρόλο να διευκολύνει τις επαφές μεταξύ ασθενούς και μελών της διεπιστημονικής ομάδας, καθώς και μελών μεταξύ τους, να βοηθάει στην διεκπεραίωση εξετάσεων, να φροντίζει να γίνεται ομαλά η σταδιακή συνέχιση των διάφορων τύπων θεραπείας και να έχει εν γένει υποστηρικτικό ρόλο φροντίζοντας τις διάφορες ανάγκες του ασθενούς σχετικά με τον καρκίνο. Η συμμετοχή συντονιστή/συντονίστριας στην διεπιστημονική ομάδα έχει βοηθήσει στο να βελτιωθεί η επικοινωνία μεταξύ των μελών της ομάδας, να μειωθούν τα λάθη και οι παραλείψεις, οι καθυστερήσεις σε εξετάσεις και θεραπευτικές συνεδρίες και να αυξηθεί το αίσθημα ασφάλειας και ικανοποίησης που νοιώθουν οι ασθενείς και οι οικογένειές τους.»

Γιάννης Ντίνος, Κλινικός Ψυχολόγος στο Γ.Α.Ο.Ν.Α. «ο Άγιος Σάββας», Επιστημονικός Υπεύθυνος του Κέντρου για την Υποστήριξη, την Εκπαίδευση και την Έρευνα στην Ψυχοκοινωνική Ογκολογία (ΚΕ.Υ.Ε.Ε.Ψ.Ο) της Ελληνικής Αντικαρκινικής Εταιρείας.

Τίτλος εισήγησης: «**Η ποιότητα ζωής πέρα από τα ιατρικά κριτήρια: Με ποιο τρόπο η ανάδειξη των ψυχοκοινωνικών αναγκών συμβάλλει στην καλύτερη ποιότητα ζωής του ασθενούς με καρκίνο;**»

Περίληψη: «Ο ασθενής που έρχεται αντιμέτωπος με μια απειλητική για τη ζωή του ασθένεια όπως είναι ο καρκίνος αντιμετωπίζει σε ψυχοκοινωνικό επίπεδο δύο βασικές ανατροπές: Η πρώτη αφορά στη σχέση του με το χρόνο, όπου πρωτοστατεί η επικαιρότητα, το εδώ και τώρα, που μοιάζει να αποκόπτει τον ασθενή τόσο από την ίδια του την ιστορία, το παρελθόν του, όσο και από την προβολή της ζωής του στο μέλλον, τις φιλοδοξίες του, τα σχέδια ζωής. Πρόκειται για ένα περιορισμό που βιώνεται τραυματικά, προκαλώντας αισθήματα φόβου και ανασφάλειας.

Η δεύτερη ανατροπή αφορά στη σχέση του με τους άλλους (γιατρούς, οικογένεια, φιλικό περιβάλλον) όπου προεξάρχει η εξάρτηση από τον άλλον σε βάρος – και μάλιστα πολλές φορές με δραματικό τρόπο - της ανεξαρτησίας του δημιουργώντας αισθήματα απαξίωσης της ζωής του, ανικανότητας, θυμού και πολλές φορές μοναξιάς.

Η αντιμετώπιση και η επεξεργασία των δύο αυτών βασικών ανατροπών στη διάρκεια της θεραπείας της ασθένειας όχι μόνο από τον ασθενή αλλά και από την οικογένειά του, την ιατρική ομάδα και τους νοσηλευτές, μπορεί να συμβάλει αποφασιστικά στην ποιότητα ζωής του ασθενούς.»

11.10 Συζήτηση Στρογγυλής Τραπέζης

Σχολιαστές:

- **Ευνομία Αλεξοπούλου-Βραχνού**, Αναισθησιολόγος, Διευθύντρια Αναισθησιολογικού Τμήματος και Ιατρείου Πόνου του Ογκολογικού Νοσοκομείου «Άγιος Σάββας» - ΚΗΝ. "Νίκος Κούρκουλος" και Γεν. Γραμματέας της Ελληνικής Εταιρείας Θεραπείας Πόνου και Παρηγορικής Φροντίδας – ΠΑΡΗ.ΣΥ.Α.
- **Θεοδώρα Παππά**, MSc, Νοσηλεύτρια, Προϊσταμένη Χειρουργικής Κλινικής του Τμήματος Νοσηλευτικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, Γενικό Ογκολογικό Νοσοκομείο Κηφισιάς «Άγιοι Ανάργυροι»
- **Θεοδώρα-Ειρήνη (Ντορίνα) Σιαλβέρα**, PhD, Κλινική Διαιτολόγος Διατροφολόγος, Γ.Ο.Ν.Κ. «Άγιοι Ανάργυροι», Πρόεδρος Πανελληνίου Συλλόγου Διαιτολόγων – Διατροφολόγων, Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, ΓΠΑ Αθηνών.
- **Ασθενής**
- **Οικογένεια ασθενούς**

12.30-13.00 Ελαφρύ Γεύμα

13:10 – 14.45 Εργαστήριο 1: «Διεπιστημονική συνεργασία για την ποιότητα ζωής του ογκολογικού ασθενή»

Συντονίστρια: **Τέσου Κατσάμπα**

Παρουσιαστές:

Γιώργος Τσιούλιας, Χειρουργός Ογκολόγος, Αναπληρωτής Καθηγητής Χειρουργικής, Ιατρική Σχολή Rutgers, Νέα Ιερσέη, ΗΠΑ.

Περίληψη: «Η στενότερη συνεργασία της διεπιστημονικής ομάδας δεν έχει μόνο σκοπό να δώσει στον ασθενή την πιο ενδεδειγμένη και αποτελεσματική θεραπεία σε ένα όλο και πιο πολύπλοκο πλαίσιο επιλογών, αλλά και να βοηθήσει άμεσα και αποτελεσματικά στη βελτίωση ποιότητας ζωής των ασθενών με καρκίνο. Για να ευοδωθεί αυτή η προσπάθεια είναι σημαντικό τα μέλη της διεπιστημονικής ομάδας να διέπονται από μία ολιστική φιλοσοφία, και όχι στεγνά επιστημονική, και να αντιληφθούν και να αντιμετωπίσουν έγκαιρα τις όποιες ανάγκες έχει ο ασθενής, σε όλες τις πτυχές της ζωής του και σε όλες τις φάσεις της θεραπείας του. Επίσης η αρμονική συνεργασία των μελών της διεπιστημονικής ομάδας δίνει στον ασθενή με καρκίνο και την οικογένεια την πεποίθηση ότι έχουν εναποθέσει τις ελπίδες τους σε μία καλοδεμένη, λειτουργική και αποτελεσματική ομάδα, που δρα συντονισμένα, με ακρίβεια και συνέπεια, για να επιτύχει τα καλύτερα αποτελέσματα.

Η προσπάθεια αυτή όχι μόνο δίνει ένα αίσθημα αισιοδοξίας και ικανοποίησης για τον ασθενή, αλλά και του δημιουργεί περαιτέρω κίνητρα, να συνεργαστεί πιο στενά με την διεπιστημονική ομάδα, να ολοκληρώσει την ενδεδειγμένη θεραπεία και να ξεπεράσει τις όποιες αντιξοότητες με επιτυχία.»

Μιχάλης Χατζούλης, Επίκουρος Καθηγητής Ψυχιατρικής, Τομέας Ψυχικής Υγείας και Επιστημών Συμπεριφοράς, Τμήμα Νοσηλευτικής, Ε.Κ.Π.Α.

Περίληψη: «Η ποιότητα ζωής των ασθενών με καρκίνο αναφέρεται σε ένα συνολικό αίσθημα ευεξίας με σωματικές, συναισθηματικές, ψυχολογικές και κοινωνικές παραμέτρους. Η φροντίδα του ογκολογικού ασθενή με σκοπό την βελτίωση της ποιότητας ζωής του είναι μια σύνθετη διαδικασία, που καθιστά απαραίτητη την διεπιστημονική προσέγγιση. Η έγκαιρη αξιολόγηση των ασθενών με σκοπό την ανίχνευση ψυχιατρικών διαταραχών και η αποτελεσματική διαχείριση αυτών με την παροχή στοχευμένων και τεκμηριωμένων ψυχολογικών και ψυχοφαρμακολογικών θεραπειών σε συνεργασία με την ογκολογική ομάδα μπορεί να οδηγήσει σε βελτίωση της ποιότητας ζωής των ασθενών.

Θα εξετάσουμε παραδείγματα από την καθημερινή κλινική πρακτική, πώς μπορεί να εφαρμοστεί η έγκαιρη αξιολόγηση προκειμένου να βοηθήσουμε τον ογκολογικό ασθενή και να βελτιώσουμε την ποιότητα ζωής του.»

Σχολιαστές:

- **Jose Duran-Moreno**, MD, MSc, Παθολόγος-Ογκολόγος
- **Δήμητρα Δημομελέτη**, Νοσηλεύτρια Τομέαρχης Χειρ/κου Τομέα Γ.Ο.Ν.Κ. Αγ.Ανάργυροι, Κοινωνική Λειτουργός & Εργαστηριακός Συνεργάτης Παν/μιου Δυτικής Αττικής
- **Βασιλική Παντελή**, Κλινική Ψυχολόγος MSc. Γ.Ο.Ν.Κ. «Άγιοι Ανάργυροι»
- **Σοφία Κωσταράκου**, Κλινική Διαιτολόγος ΓΟΝΚ «Άγιοι Ανάργυροι»
- **Αθανασία Γούλα**, Κοινωνική Λειτουργός, Γ.Ο.Ν.Κ. «Άγιοι Ανάργυροι»

14.45-15.15 Διάλειμμα Καφέ

15.15-17.00 Εργαστήριο 2: «Καρκινικός πόνος και ποιότητα ζωής»

Συντονίστριες: **Τέσση Κατσάμπα & Ευνομία Αλεξοπούλου Βραχνού**

Παρουσιαστές:

Ζηναΐς Κοντούλη, Αναισθησιολόγος, Υπεύθυνη Ιατρείου Πόνου Νοσοκομείου Μετροπόλιταν

Περίληψη: «Ο καρκινικός πόνος συναντάται περίπου στους τέσσερις (4) από τους δέκα (10) ασθενείς που πάσχουν από νεοπλασίες. Είναι ένα σύμπτωμα το οποίο γίνεται χρόνιο και η αντιμετώπισή του πρέπει να είναι άμεση γιατί αλλιώς επηρεάζει τόσο την ποιότητα της ζωής του ασθενούς καθώς και την πορεία της νόσου του. Η αντιμετώπιση του καρκινικού πόνου είναι απαραίτητο να γίνεται από μία ομάδα που αποτελείται από ογκολόγους, νοσηλευτές, ψυχολόγους κι άλλες ειδικότητες.

Υπάρχουν καινούργιες τεχνικές σήμερα και η εξέλιξη της ιατρικής έχει φτάσει στο σημείο να μπορούμε να πούμε ότι είμαστε ικανοί να εξαλείψουμε τον καρκινικό πόνο. Έχει πλέον αποδειχθεί ότι οι ασθενείς που πονούν ζουν λιγότερο και η ποιότητα της ζωής τους είναι πολύ άσχημη. Είναι στο χέρι όλων μας να δουλέψουμε μαζί σαν ομάδα και να βελτιώσουμε το σύμπτωμα του πόνου καθώς και την γενικότερη ποιότητα της ζωής των ασθενών μας.»

Κωστοπούλου Σωτηρία, Νοσηλεύτρια ΠΕ, MsC, Μονάδα Ανακουφιστικής Αγωγής «Τζένη Καρέζη» του Α' Εργαστηρίου Ακτινολογίας της Ιατρικής Σχολής του Ε.Κ.Π.Α., Αρεταίειο Νοσοκομείο

Περίληψη: «Η διαχείριση του καρκινικού πόνου γίνεται μέσα στα πλαίσια μιας διεπιστημονικής ομάδας που περιλαμβάνει και τον νοσηλευτή. Πράγματι, ως εκ του ρόλου του, ο νοσηλευτής στην καθημερινή κλινική πρακτική βρίσκεται κοντά στον ασθενή και επομένως είναι από τα μέλη της διεπιστημονικής ομάδας που έχει την μεγαλύτερη εγγύτητα με τον ασθενή.

Ο νοσηλευτής χρειάζεται σωστή προπτυχιακή εκπαίδευση και εξειδικευμένη μεταπτυχιακή εκπαίδευση, που θα εστιάζει στον ογκολογικό ασθενή, όπως είναι και το μεταπτυχιακό μας «Οργάνωση και Διαχείριση Ανακουφιστικής και Υποστηρικτικής Φροντίδας Χρονίως Πασχόντων». Είναι όμως αναγκαία και η συνεχής εκπαίδευση όσων ασχολούνται με ασθενείς διεγνωσμένους με νεοπλασίες, με την μορφή σεμιναρίων, ημερίδων και συνεδρίων σχετικά με τα νέα θέματα που προκύπτουν στο χώρο της ογκολογίας.

Όσον αφορά την αλληλεπίδραση στην σχέση νοσηλευτή και ασθενή χρειάζεται εκπαίδευση όπως η παρακολούθηση μαθημάτων που αφορούν δεξιότητες επικοινωνίας κατά την κλινική πρακτική και στην συνέχεια μέσα από την εργασιακή εμπειρία και την επιμόρφωση, οι δεξιότητες του νοσηλευτή εμπλουτίζονται.

Σχετικά με την διαχείριση του πόνου υπάρχουν διαθέσιμες οδηγίες-πρωτόκολλα, οι οποίες καθοδηγούν τον νοσηλευτή στην αντιμετώπιση των αναγκών του ασθενή. Γίνεται συνεχής παρακολούθηση, αξιολόγηση και παρέμβαση στον ασθενή σχετικά με τον πόνο και την ποιότητα ζωής του. Επιπλέον γίνεται συζήτηση με τον ασθενή σχετικά με τις δικές του επιλογές και οι πληροφορίες αυτές διαβιβάζονται και γίνονται αντικείμενο συζήτησης της διεπιστημονικής ομάδας που προανέφερα ώστε ο ασθενής να αντιμετωπιστεί ολιστικά μέσα στα πλαίσια της ανακουφιστικής φροντίδας. Ο νοσηλευτής πάντα μεριμνά ώστε να καλύπτονται όλες οι ανάγκες του ασθενή. Ενδεικτικά αναφέρω μερικά από τα καθήκοντα του νοσηλευτή:

- Εκπαιδεύει τον ασθενή και τους οικείους του στην χρήση των φαρμάκων καθώς και σε διάφορους εναλλακτικούς τρόπους αντιμετώπισης του πόνου.
- Ενημερώνει τον ασθενή για τα δικαιώματά του, τα οποία, αν χρειαστεί, υπερασπίζεται και ο ίδιος ο νοσηλευτής.
- Βοηθά τον ασθενή στην λήψη αποφάσεων. Εξηγεί και καθοδηγεί.
- Ενημερώνει τον ασθενή για το δικαίωμά του σε ψυχολογική και κοινωνική υποστήριξη και φροντίζει για την παραπομπή του.
- Στέκεται κοντά στον ασθενή με ενσυναίσθηση.

Ο νοσηλευτής συνεργάζεται με τα υπόλοιπα μέλη της διεπιστημονικής ομάδας συστηματικά και για ό,τι άλλο χρειάζεται ο ασθενής.»

Πάρπα Ευφημία, Κλινική Ψυχολόγος, MsC, PhD, Μονάδα Ανακουφιστικής Αγωγής «Τζένη Καρέζη» του Α' Εργαστηρίου Ακτινολογίας της Ιατρικής Σχολής του Ε.Κ.Π.Α., Αρεταίειο Νοσοκομείο

Περίληψη: «Είναι μεγάλος ο αριθμός των ανθρώπων που υποφέρουν από τον καρκινικό πόνο και τα άλλα συμπτώματα του καρκίνου. Ο καρκινικός πόνος και ειδικά όταν είναι έντονος και παρατεταμένος συνήθως προκαλεί ολική οδύνη, είναι ένα συνονθύλευμα σωματικού, ψυχικού, πνευματικού και κοινωνικού πόνου που επιδρά σε όλες τις δραστηριότητες του ατόμου και οδηγεί το άτομο στο βίωμα της υπαρξιακής οδύνης. Η συμμετοχή μου αφορά στην ψυχολογική υποστήριξη των ανθρώπων που πάσχουν από καρκίνο και στην αντιμετώπιση των όποιων συμπτωμάτων ως απόρροια της πάθησής τους. Παράλληλα δίδεται η κατάλληλη φαρμακευτική αγωγή και προσφέρεται στήριξη και στην οικογένεια. Με τον τρόπο αυτό αναφερόμαστε στην

ολιστική θεραπεία. Οι άνθρωποι, που υποφέρουν από πόνο, συνήθως επιθυμούν την παρέμβαση και την συνεργασία με ψυχολόγο και το αίτημα υποβάλλεται είτε από τους ίδιους τους ασθενείς ή/και από τους φροντιστές τους. Στις περιπτώσεις του ανυπόφορου πόνου, κατά την πρώτη επίσκεψή τους, σπανίως ζητούν να επικοινωνήσουν με ψυχολόγο. Η συνεργασία του ασθενή με ψυχολόγο συζητάται και αποφασίζεται από την διεπιστημονική ομάδα φροντίδας του ασθενή και μάλιστα στο στάδιο που ο πόνος έχει υποχωρήσει. Υπάρχουν όμως φορές που κατά το στάδιο της οδύνης, η παρέμβαση του ψυχολόγου είναι άμεση για την διαχείριση του πόνου. Είναι η στιγμή όπου ο ασθενής προσέρχεται στην Μονάδα και με στόχο την πρώτη επαφή, γνωριμία, τον εφησυχασμό και την ενσυναισθητική επαφή παρέχεται από τον ψυχολόγο ανακούφιση της υπαρξιακής αγωνίας και γεννιέται ένα κλίμα εμπιστοσύνης για την περαιτέρω συνεργασία. Έχω την αίσθηση ότι η σημαντικότητα της προσφοράς του ψυχολόγου, σχετίζεται κατεξοχήν με την ίδια την ύπαρξη, με το άτομο αυτό καθ' εαυτό και με την επιθυμία του.

Τι είναι αυτό, που γι αυτό οι ίδιοι πονάνε και πώς αυτό το «μέσα τους» μπορεί να ανακουφιστεί; Κάποιες φορές ακόμη και η όποια πρακτική πληροφορία μπορεί να είναι η μέγιστη βοήθεια για έναν άνθρωπο που βρίσκεται εκεί, δίπλα, κοντά και φροντίζει. Κάποιες άλλες φορές, ακόμη και ένα βλέμμα είναι βοηθητικό, η ενεργητική ακρόαση, η ενσυναίσθηση και τα εφόδια που χρησιμοποιούμε μέσα από την εκπαίδευσή μας είναι οι οδηγοί μας για την βοήθεια. Το πώς και με ποιό τρόπο παρέχεται η υποστήριξή μας, το υποδεικνύει ο ίδιος ο άνθρωπος»

Σχολιάστρια:

- **Αικατερίνη Μπουσμπουκέα**, Παθολόγος-Ογκολόγος, Νοσοκομείο Μετροπόλιταν

14.00-15.20 Εργαστήριο 3: «Μουσικοθεραπεία στο ογκολογικό πλαίσιο»

Κάνδια Μπουζιώτη, MA, AVPT, ψυχολόγος-μουσικοθεραπεύτρια.

Περίληψη: «Κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης παρουσίασης και βιωματικού οι συμμετέχοντες θα έχουν την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με τη μουσικοθεραπεία αλλά και με μουσικοθεραπευτικές τεχνικές που χρησιμοποιούμε στις συνεδρίες μας με τους ογκολογικούς ασθενείς. Έχοντας ως στόχους μας να ανακουφίσουμε και να αντιμετωπίσουμε τις παρενέργειες θεραπειών, συμπτώματα όπως ο πόνος, το άγχος και η κατάθλιψη δημιουργούμε πλάνα εξατομικευμένης θεραπευτικής προσέγγισης απευθυνόμενα στις ανάγκες του εκάστοτε ασθενή, συμβάλλοντας έτσι στη βελτίωση της σωματικής, ψυχικής και πνευματικής υγείας και στην καλύτερευση της ποιότητας ζωής του ενδιαφερόμενου.»

14.00-15.00 Εργαστήριο 4: «Δεν είμαι μόνο ογκολογικός ασθενής»

Κατερίνα Λυγγερίδου, δασκάλα θεραπευτικής γιόγκα

Περίληψη: «Είμαι και αναπνοή, κίνηση, πνεύμα, ψυχή, ενέργεια, δημιουργία. Είμαι...»

16.45-17.15 Διάλειμμα καφέ

17.15 -18.15 Πορίσματα στο θέατρο